

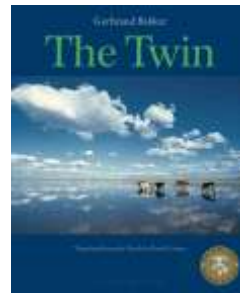
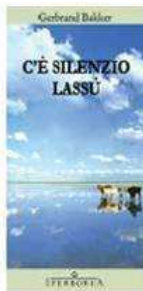
wGoedenavond dames en heren,

Welkom op deze avond over “Vertalersgeluk”. Ik ben Andrea Kluitmann, vertaler Nederlands – Duits. Nicolette Hoekmeijer, vertaler Engels, Hanneke Marttin van het Nederlands Letterenfonds en ikzelf organiseren deze avonden, in samenwerking met verschillende boekhandels in het hele land. We danken het Nederlands Letterenfonds voor de financiële en organisatorische bijdrage en uiteraard bedanken we de boekhandel waar we vanavond te gast zijn, heel hartelijk.

De drie vertalers hier naast me zijn genomineerd voor de Europese Literatuurprijs. Deze prijs wordt dit jaar voor de tweede keer uitgereikt. Uit het aanbod van de in 2011 verschenen vertaalde Europese romans selecteerden elf zelfstandige Nederlandse en Vlaamse boekhandels de twintig beste titels.

Vervolgens stelde een vakjury de shortlist van vijf boeken samen. De prijs bestaat uit een geldbedrag van 10.000 euro voor de schrijver van het bekroonde boek en 2.500 euro voor de vertaler.

De vertalers gaan straks elk ongeveer een kwartier lang over hun werk vertellen, en u wordt uitdrukkelijk verzocht om mee te doen met het rondetafelgesprek na afloop. Dit gesprek wordt geleid door schrijver Gerbrand Bakker, die ons door de avond begeleidt, ook hiervoor onze dank. Gerbrand is ervaringsdeskundige, zijn boeken (bijvoorbeeld *Boven is het stil*, *Juni*, *Ezel*, *schaap en tureluur*, *De Omweg*) zijn vertaald in het Engels, Frans, Duits, Deens, Catalaans, Chinees, Hongaars, Koreaan, Italiaans, Servisch, Spaans, Tsjechisch, Turks en ongetwijfeld vergeet ik nu nog een paar talen - ook komen er nog steeds vertalingen bij.

Ik zal de vertalers even voorstellen: Gerrit Bussink werd genomineerd voor zijn vertaling *Geluk als het geluk ver te zoeken is* van Wilhelm Genazino uit het Duits, Marianne Kaas is de Nederlandse stem van de Waalse schrijver Jean-Philippe Toussaint die het boek *De waarheid omtrent Marie* schreef en Ronald Vlek vertaalde de Engelse roman *Alsof het voorbij is* van Julian Barnes uit het Engels.

Op de shortlijst staan nog twee boeken, Auke Leistra vertaalde *C* van de Engelse schrijver Tom Mc Carthy en Martin de Haan is genomineerd voor zijn vertaling *De kaart en het gebied* van Michel Houellebecq uit het Frans.

“Marianne Kaas is de Nederlandse stem van Jean-Philippe Toussaint” zei ik daarnet, want dat is wat vertalers doen: ze geven hun eigen stem aan een auteur. Dat impliceert dus dat een andere stem anders zou klinken.

Ik herinner me iets wat de Nederlandse schrijver Frank Westerman ooit zei, toen hij nog niet zo veel ervaring met vertalers had. Hij was uitgenodigd voor een workshop met een groep vertalers en vroeg zich af: “Wat moet ik daar eigenlijk doen? Ze vertalen allemaal in dezelfde taal, er zal toch wel ongeveer hetzelfde uitkomen.”

Nu is het maar net hoe je ‘ongeveer’ definieert. De grote reikwijdte van ‘ongeveer’ kan worden geïllustreerd met bijvoorbeeld twee vertalingen van een stukje Rimbaud, het begin van het gedicht *Alchimie du verbe*. Ik laat het Frans even voor wat het is en geef u de vertaling van hetzelfde stukje tekst in het Nederlands door, om te beginnen, Hans van Pinxteren:

Nu ik! Verhaal van één van mijn bevestigingen.
Al tijden lang bazuinde ik rond dat ik alle mogelijke landschappen
bezat, en ik maakte mij vrolijk over de kopstukken van de moderne poëzie en
schilderkunst.

En hetzelfde fragment, vertaald door Paul Claes:

Mijn beurt! Het verhaal van één van mijn dwaasheden.
Allang voelde ik mij de meester van alle mogelijke
landschappen en vond ik de grote namen uit de moderne schilderkunst en poëzie
belachelijk.

Nu ik! / Mijn beurt! Bevestigingen versus dwaasheden. Rondbazuinen, of zich meester voelen.
Zich vrolijk maken of iets belachelijk vinden. Ten overvloede zij vermeld dat beide versies
'kloppen' met het Frans.

Dit voorbeeld komt overigens uit een groot artikel in *de Volkskrant* met de titel: 'Schaduwkunstenaars', u ziet hier naast me de bijbehorende illustratie door Ien van Laanen. Het artikel verscheen een paar jaar geleden en was van de hand van vertaler Martin de Haan, één van de genomineerden.

Nu zou je kunnen zeggen dat we het hier wel over Rimbaud hebben, een dichter. Hoe minder 'literair' een tekst is, des te minder variatie in de vertalingen, wellicht. Dat klopt soms, maar ook niet helemaal. Ik heb ooit een vertaalworkshop gegeven waaraan zeven mensen deelnamen. Het ging o.a. over de intussen redelijk bekend geworden openingszin van een Nederlandse roman. Die zin luidt: "Ik heb vader naar boven gedaan." Weet iemand behalve Gerbrand Bakker toevallig welk boek zo opent?

(*Boven is het stil* door Gerbrand Bakker.)

Dat zijn zes woorden, en ze lijken helemaal niet zo moeilijk. Toch kwamen de zeven deelnemers aan de workshop met vier verschillende versies.

Ich habe Vater nach oben geschafft (2x)

Ich habe Vater nach oben gebracht. (3x)

Ich habe Vater nach droben gebracht. (1x)

Ich habe Vater nach oben verfrachtet. (1x)

Wat de schrijver met deze ene zin over de vermoedelijke relatie tussen vader en zoon vertelt, luistert nogal nauw. Iemand naar boven brengen of dóen is een groot verschil, misschien wel het verschil tussen leven en dood.

Frank Westerman zei overigens ná de workshop met de Duitse vertalers: “Nu begrijp ik het, vertalen heeft veel meer met schrijven te maken dan ik dacht.”

Je hoeft als vertaler geen plot of personages te bedenken, maar je zorgt er wel voor dat deze plot en deze personages in jouw taal opnieuw tot leven komen. En dat doe je – beslist niet onbelangrijk – in de stijl van de auteur. Het is een soort schrijven met een reling naast je. En het is keuzes maken, bijna elk woord dat u – de lezers – van een vertaalde roman leest, had dus ook een ander woord kunnen zijn, net als het geval is bij de oorspronkelijke versie. Zelf vertaal ik veel kinderboeken uit het Nederlands in het Duits, en ik heb vaak te maken met humor en woordspelingen. De vertaling moet absoluut werken, en bij prentenboeken en graphic novel ben je ook nog gebonden aan het beeld. Als je een grappig boek in je vertaling voorleest en er wordt niet gelachen, dan heb je gewoon gefaald, zo simpel is het ook wel weer.

Miguel Sáenz, literair vertaler Duits – Spaans, formuleert het zo: “Of de vertaler het nou wil of niet, al zijn vertalingen weerspiegelen zijn persoonlijkheid, of zijn gebrek daaraan.”

Elk origineel biedt dus ruimte voor veel verschillende vertaaloplossingen. Vaak is er geen eenduidig goed en fout, ook omdat een tekst niet bestaat uit losse woorden, maar uit een geheel. De woorden zijn niet alleen betekenisdragers, maar staan in onderling verband, hebben een klank, een ritme, een kleur, een associatie.

Dat is ook de reden waarom het erg onwaarschijnlijk is dat literair vertalen met een leesbaar resultaat kan worden overgenomen door vertaalmachines, iets wat met zakelijke teksten steeds beter lukt.

Vertalers zijn de grondigste lezers die je je maar kunt voorstellen. De Duitse schrijver Ingo Schulze, iemand die vertalers zeer waardeert, vindt: in principe zou elk origineel boek voordat het verschijnt eerst door een vertaler moeten worden vertaald ...

Dat staat in scherp contrast met een uitspraak van een vriendin van me. Toen ik zeurde dat het vaak lijkt alsof vertalers worden beschouwd als noodzakelijk kwaad, legde ze me uit dat dat met illusies te maken had. Als je een vertaalde roman leest dan wil je er niet aan denken dat deze eigenlijk in een andere taal is geschreven, dat je dus niet ‘the real thing’ leest.

Nu is deze vriendin net als ik fan van Hans Klok, de illusionist met dat wapperende blonde haar.

En we vinden het allebei geweldig als Hans bij DWDD zit en over zijn trucs vertelt. We weten heus wel dat hij niet echt door Carré is gevlogen bij zijn laatste voorstelling, al zag het wel ontzettend echt uit ... We vinden het leuk om te horen hoe hij aan zijn trucs komt, hoe hard hij oefent en hoe het soms ook misgaat.

Zijn prestatie wordt niet minder als er een verhaal bij komt. En dat hebben vertalers ook, een verhaal. In hun rol als medeauteurs, literatuurspecialisten en bemiddelaars tussen culturen. In die zin, laat je haar voor ons wapperen, graag een applaus voor de eerste spreker, Gerrit Bussink.